

Jándi Dávid (1893-1944)

Nagybányai utca alkonyatban (Hazafelé), 1920-as évek

Olaj, vászon, 70x100 cm
Jelezve balra lent: Jándi D.

Reprodukálva:

- Festőművészeink a korabeli sajtó írásiban.
Szerk.: Gassama-Szabó Bernadett–Vitek Zsolt,
Budapest, Orlikon Kiadó, 2005. 169. oldal

Kikiáltási ár: 1 700 000 Ft/6 538 EUR

A kilencvenes évtized magyar művészettörténet-írásának talán legsikeresebb fejezete a nagybányai festészet újrafelfedezése volt. A legjelentősebb magyar művésztelep valóságos reneszánszát számos reprezentatív kiállítás, s néhány kitűnő, alapos tanulmányokkal és inspirálóan gazdag képanyaggal megjelentetett kiadvány alapozta meg. A „dramaturgiai csúcspont” tagadhatatlanul a Magyar Nemzeti Galéria 1996-os centenáriumi tárlata volt, de hasonlóan fontos szerepet játszott a Miskolci Galéria Nagybánya-kiállítása 1992-ben, mely új hangsúlyokat jelölt ki a korszak kutatásában is. A művésztelepről és a festőiskoláról kialakult kép fokozatosan árnyaltabbá, teljesebbé vált, a Réti István nevéhez fűződő hagyományos szemlélet átadta helyét egy frissebb, a modernebb festői stílusokkal szemben elfogadóbb, „toleránsabb” felfogásnak. A művészettörténet-írás eredményei mellett természetesen a műkereskedelemben feltűnő újabb és újabb remekművek is serkentették a nagybányai iskoláról kialakult kép elkerülhetetlen felülvizsgálatát.

Az első generáció korszakos jelentőségű mestereinek – Ferenczynek, Iványinak, Rétinék és Thormának – „nyomasztó” árnyékából hirtelen fényre került néhány addig kevésbé méltányolt, már-már a feledés homályába merülő festő életműve. A francia Fauve-ok eredményeit felhasználó neós csoport rövid idő alatt az érdeklődés homlokterébe került: Czöbel, Perlrott, Bornemisza, Galimberti, Tihanyi és Ziffer erőttől duzzadó, ragyogó koloritú képei szinte elhomályosították a művésztelep-alapító mesterek egykor felülmúlhatatlannak vélt eredményeit. A náluk néhány évvel fiatalabb generációból egyéni hangú, összetéveszthetetlen karakterű alkotásaival emelkedik ki Jándi Dávid művészete. Jelentőségét, életművének megkerülhetlenségét jelzi, hogy már a miskolci Nagybánya-kiállítás kapcsán megszületett katalógusban is külön tanulmány méltatta munkásságát, sőt 1994-ben gazdagon illusztrált kötet jelent meg róla a Magyar Nemzeti Galéria két kitűnő művészettörténészének tollából.

Az eredetileg Léderer néven anyakönyvezett Jándi Dávid 1911-ben érkezett Nagybányára, ahol kezdetben főként Thorma János és Ferenczy Károly keze alatt tanult. A követ-

Ernst Ludwig Kirchner: Hazatérő állatok, 1919. magántulajdon

kező évben részt vett a művésztelep nagy, retrospektív kiállításán. Bár 1920-ban Budapesten telepedett le, de nyaranta továbbra is Nagybányára utazott. A most vizsgált nagyméretű, reprezentatív tájkép is az itt töltött idő emlékét őrzi.

Jándi életművében az önarcképek és a mitologikus ihletésű csoportkompozíciók mellett a tájképek számban és minőségben is kiemelkedő csoportot alkotnak. A témát általában Nagybánya és a környező – dombokkal, hegyekkel övezett – vidék adta, a jellegzetes bányászházakkal, a „festők városának” oly jól ismert, lokális atmoszférájával. Képünkön is a bányaváros egy tipikus utcája elevenedik meg, a kerítések előtt futó, apró fahidakkal átszelt patakkal, munkából hazatérő emberekkel.

A festmény organikus motívumait Jándi végletes leegyszerűsítéssel zárt formákká, szinte szabályos mértani idomokká fogalmazza át. A lombok amorf tömbökké átváltó lüktető felületei, a néző felé haladó, extrém rövidülésben ábrázolt lovak valóságintelen fehér tömbjei diszsonáns, fenyegető kompozícióvá sűrűsödnek. A 20-as években született tájképeinek zöméhez hasonlóan Jándi e festményén is fokozott intenzitással használja a formák felszínét átrajzoló fény expresszív erejét. A borús égbolt, a szél szaggatta felhők, a sejtelmes félhomály vihar előtti, feszültséget sugárzó atmoszférája közel állt a festő – számos kortárs által megidézett – darabos, zaklatott lelki alkatához. A képi elemeket tudatosan torzító, tömbökké egyszerűsítő festői stílus harmonikus egységben áll a zsíros földszínekre hangolt palettával. A piszkos mélyzöldek, meleg barnák és a tompa fényű, ezüstös kék felületek jól ismertek Jándi hasonló karakterű tájképeiről. Összetéveszthetetlenül egyéni festői stílusa érett hangon, széles regiszteren szólal meg e most vizsgált alkotáson. A kép előtt állva – a festő életének és tragikus, sorsszerű halálának ismeretében – kettős erővel hangzanak fel a korabeli műkritikus szavai: „A zsidó szegénység ősi, faji és történelmi kérdőjelei, nyomasztó végzetterheltség és a magyar földnek töretlen primitívsege összegződnek egészen öntudatlanul Jándi művészetében, amelyről ő egyszerűen azt mondja, hogy – jándiizmus.”

XY

